

İNCELEMELER

Mayıs 2014 / 2 (5)

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ

Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER

İzmir Milletvekili

CHP

İÇİNDEKİLER

- -----
HANGİ SİYASAL REJİMDEN YANAYIZ? 1 - 3
- -----
21 EKİM REFERANDUMU NEYDİ ve TUHAFLIKLARI NELERDİ? 3 - 4
- -----
HALK CUMHURBAŞKANINI NASIL SEÇECEK? 4 - 5
- -----
CUMHURBAŞKANINI HALK SEÇERSE NE OLUR? 5 - 8

HANGİ SİYASAL REJİMDEN YANAYIZ?

Cumhuriyet tarihinde bir ilk yaşamak üzereyiz.

Cumhurbaşkanını halk seçecek.

Cumhurbaşkanını Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden ve Meclis eliyle seçiyorduk. Sonra, 1982’de TBMM içinden ya da dışından, ama Meclis tarafından seçilsin değişikliği yaşadık. Şimdi, Cumhurbaşkanının meclis tarafından seçimine de son veriyoruz. Bu işte TBMM’nin rolü, adayların belirlenmesiyle sınırlandı. Seçimi, en az 20 milletvekili tarafından gösterilebilecek olan adaylar arasından doğrudan halk yapacak. Seçimin ilk turu 10 Ağustos 2014’te gerçekleşecek.

Bu durum bizim için hiç bilinmez bir yenilik değildir.

Biz, benzer bir değişikliği, belediyelerde yaşamıştık.

1963 yılına kadar halk yalnızca belediye meclislerini seçiyordu. Belediye başkanları ise bu meclislerin içinden ve bu meclisler tarafından seçiliyordu. 1963 yılında halk belediye meclisinin yanısıra ayrıca belediye başkanını da seçmeye başladı.

Başkan – encümen – meclis organları arasındaki ilişki ve denge, 1963 öncesi ve sonrasında bambaşkadır. Nitekim bu değişiklikte birlikte söz konusu organların yetki – görev – sorumlulukları yeniden yazılmıştır. 1963 yılından bu yana, belediye yönetiminde “güçlü meclis modeli” yerini “güçlü başkan modeli”ne bıraktı.

Ama model değişikliği burada kalmadı.

Güçlü başkan modeli, 1984’te başlayan büyükşehir belediyeciliğiyle iyice genişledi. Halk büyükşehir belediyesi için çalışacak meclisi ayrıca seçmedi; ilçelerden seçilmiş meclis üyelerinden bir bölümü, ilçenin yanısıra büyükşehir belediyesinin de

meclis üyesi olarak bunun meclisini oluşturdu. Açık bir deyişle, büyükşehirlerde meclisler iyice geriledi ve ortaya "tek adam modeli" çıktı. Belediyeleri bilenler bilir; ortak akıl – danışma – topluca karar verme – uzlaşma mekanı olan meclisler, başkanlar karşısında kimi zaman fiili olarak 'hükümsüz' kalmışlardır.

Şimdi bu deneyimi ülkemizin yönetimi bakımından yaşamaya hazırlanıyoruz.

Ama bu öyle bir ölçek ki, etkileri, belediyeler üzerinde ortaya çıkan etkilerden çok daha derin ve kuşatıcı olacak. Çünkü başkan – meclis dengesi, "devlet başkanı – parlamento" halinde ülke geneli için söz konusu olunca, "siyasal rejim "in rengini değiştiren bir öneme sahiptir.

Bu iş ülke geneli için "parlamentar rejim" ile "başkanlık rejimi" arasında tercih yapmak anlamına gelir. Ve bu tercih ülkenin dikey ve yatay tüm kuruluş dinamiklerini sarıp sarmalayıp değiştirir.

Hal böyleyken, "Cumhurbaşkanını halk seçsin" kararı verilen 2007 yılından bu yana tuhaf bir gevşeklik içinde yuvarlandık ve ilk uygulama zamanı geldi çattı. Şimdi "kimi aday göstersek?" diye konuşuyoruz.

Peki ama biz böyle bir siyasal rejim değişikliğini ne zaman kabul ettik?

Kim aday gösterilirse gösterilsin, kim seçilirse seçilsin, "siyasal rejim bakımından ne değişecek?" sorusu hala ilgimizi çekmiyor. Bu sorunun çevresinde toplaşıp tartışma yolları, Türkiye'yi teslim almış "gerçekçi" siyaset hastalığınca tıkanmış durumda.

Pragmatik siyaset, şimdi "iyi ama siyasal rejim...." diye başlayan hiçbir sözü duymaya tahammül göstermiyor. Üniversiteler de koyu bir suskunluk içinde kalmayı sürdürünce, şimdilerde "bir musibet bin nasihatten iyidir!" demekten ve yaşayıp da görme çaresizliğine düşmekten başka yapacak bir şey kalmamış görünüyor.

İyi de, kocaman bir ülke, siyasal rejim değişikliğini böyle yaşayabilir mi? Bu maliyetin altından kalkılabilir mi? Ülke söz konusu olunca, bütün bir toplumun geleceği kısa erimli pratik siyasetin hedeflerine kurban edilebilir mi?

Ne yazık ki, 21 Ekim 2007 Referandumundan başlayıp günümüze uzanan zaman dilimi, pragmatik siyasetin çok bilmişliğinin ve dalkavukluğun zafetine tanık oldu. Aynı zaman diliminde, ilkeli siyasetin uzun erimli hedeflere odaklanmış planlı – programlı halkçılığı adeta sindirildi.

Halk yüceltmesi değil, halk aldatmacası.

Bu konuda sorun, halkın cumhurbaşkanı seçime yeterliğine sahip olup olmadığı sorunu değildir.

"Halkın seçme yeterliği" tartışma dışıdır. Çağımızda iktidarın kaynağı halktır; parlamentoyu halk seçer ve başka hiçbir kaynak -ilahi, irsi, oligarşik, vb... kabul edilemez.

"Cumhurbaşkanını halk seçsin" ciliğin popülizmi sahtedir. Burada bir halk yüceltmesi değil, aldatmacası vardır.

Soruyu doğru sorarak başlamalıyız.

Doğru soru "cumhurbaşkanını halk seçsin mi seçmesin mi" değildir.

Doğru soru "tercihiniz parlamenter rejim mi başkanlık rejimi mi" sorusudur.

Eğer parlamenter rejimi istiyorsanız, cumhurbaşkanı meclis tarafından seçilmelidir. Eğer yanıtta 'cumhurbaşkanını halk seçsin' diye başlıyorsanız, o halde tercihinizi başkanlık sisteminden yana yaptınız demektir.

Biz PARLAMENTAR REJİMDEN YANAYIZ. BU REJİM, CUMHURBAŞKANININ MECLİSTEN SEÇİLMESİNİ GEREKTİRİR. CUMHURBAŞKANININ BAŞKA BİR YOLLA BELİRLENMESİ, PARLAMENTAR REJİMDEN VAZGEÇMEK DEMEKTİR. BU NEDENLE AĞUSTOS 2014'TE YAPILACAK CUMHURBAŞKANI SEÇİMİNİ BİR HATA OLARAK GÖRÜRÜZ.

2007 Türkiye anayasa değişikliği referandumunu sonuçları		
Evet ya da hayır	Oylar	Yüzde
✓ Evet	19,422,714	%68.95
Hayır	8,744,947	%31.05
Geçerli oy	28,142,781	%97.74
Geçersiz veya boş oy	651,435	%2.26
Toplam oy	28.794.216	%100.00
Seçmen katılımı		%67.49
Seçmen sayısı		42,665,149

21 EKİM REFERANDUMU NEYDİ ve TUHAFLIKLAR NELERDİ?

21 Ekim Referandumunu, 5678 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun halk oylamasına sunulması işidir. Bu yasa TBMM Genel Kurulunda 10 Mayıs 2007 tarihinde kabul edilmişti. Yasaya neden olan en yakın olay, 6 Mayıs 2007 günü yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi birinci turunda toplantı yeter sayısı olan 367 oyun sağlanamamasıydı. Anılan yasa, ANAP'ın desteğiyle çok sayıda siyasal manevradan biri olarak doğmuştu.

Bu yasada düzenlenen ve halkoylamasına götürülmesi hedeflenen konular şunlardı:

- Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilecek
- Cumhurbaşkanı görev süresi yedi yıldan beş yıla indirilecek
- Aynı kişinin iki kez üst üste cumhurbaşkanlığı yapamaması kuralının yerine ikinci kez beş yıllık süreyle aynı kişi bu göreve getirilebilecek (5+5 olarak dile getirilen formül)
- Milletvekili seçim döneminin beş yıldan dört yıla indirilecek
- TBMM'ce yapılacak "bütün işlerde" tamsayının üçte biri toplantı için yeterli sayılacak

Bu yasa, 11. Cumhurbaşkanı seçimi için ayrı bir madde içeriyordu. Madde 6, Anayasaya "geçici

madde 16" ile bir ek getirmekte, 11. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini düzenlemekteydi.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 10.Cumhurbaşkanıydı ve yasayı veto etmişti TBMM Genel Kurulu yasayı yeniden görüşerek, hiçbir değişiklik yapmadan 31 Mayıs 2007 günü yine kabul edince, yasa 16 Haziran 2007 günlü Resmi Gazetede yayımlandı.

Cumhurbaşkanı ve CHP bu kez Anayasa Mahkemesine başvurmuştu. Anayasa Mahkemesi iptal başvurularını reddedince, süreç işlemlerini sürdürdü.

Anayasaya göre referanduma gidiş süresi 120 gündür. Bu süreyi kısaltıp 45 gün olarak belirlemek ve referandum sandığını 22 Temmuzda kurmak isteyen siyasal iktidar bir adım daha atmıştı. 2 Haziran 2007 günü referandum süresini kısaltan TBMM 5682 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Hal-koyuna Sunulması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu çıkarmıştı, Cumhurbaşkanı bu yasayı da geri gönderince, takvimin 22 Temmuz'a yetişmeyeceği belli oldu. Süreç kesildi ve mevcut yasa hükümleri yürürlükte kaldı. Buna göre halkoylaması Anayasa değişikliğinin Resmi Gazetede yayımlandığı günü izleyen 120. günden sonraki ilk Pazar günü yapılmalıydı. Söz konusu

yasanın Resmi Gazetede 16 Haziranda yayımlandığı göz önüne alınarak, referandum tarihi 21 Ekim 2007 olarak kesinlik kazandı.

22 Temmuz 2007 günü yapılan seçimler, AKP'nin 341 milletvekili sandalyesi almasıyla sonuçlandı. Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından seçilmesi için toplantı yeter sayısı 367 olarak devam ediyordu. MHP, DSP ve DTP milletvekilleri AKP'ye destek oldular. CHP hariç tümü Genel Kurulda yer aldılar ve 11. Cumhurbaşkanı'nın yedi yıl görev yapmak üzere seçilmesini sağladılar.

Ne var ki, takvimi işleyen anayasa değişikliği yasasında 11. Cumhurbaşkanı seçiminin halkoyu ile gerçekleşmesi öngörülmüş ve ortaya çözüm bekleyen büyük sorular düşmüştü:

1. TBMM'nin seçtiği 11. Cumhurbaşkanı ne olacak? Anayasa ve halkoyu "onbirinci halk tarafından seçilir" diye emrettiğine göre, TBMM'nin seçmiş bulunduğu onbirinci cumhurbaşkanı anayasal temelden yoksun kalmış olmayacak mıydı?
2. Bugünkü durumda parlamento tarafından seçildiği için anayasa hükmü gözardı edilecekse, hukuk temeli karışık "onbirinci" ne kadar görev yapacaktı? Beş yıl yapacaksa, aynı makam için biri eski biri yeni iki farklı kuralın aynı makama uygulanması nasıl mümkün olacaktı?
3. Bugünkü durumda seçilmiş TBMM beş yıl mı yoksa dört yıl mı görev yapacaktı? Halihazırda beş yıllığına seçilmiş bu parlamentoya "yeni" kural -

dört yıl görev süresi- uygulanacaksa, halihazırda yedi yıllığına seçilmiş cumhurbaşkanına "yeni" kuralın uygulanmaması nasıl açıklanacaktı?

Kısacası tek oyla paket olarak oylanmış konulardan birkaçı şimdi, birkaçı sonraki dönemde uygulanabilir miydi?

Nereden bakılırsa bakılsın tuhaf görünen bu durum, en yüksek devlet organlarının dar siyasal hesap ve manevralara sorumsuzca kurban edilmelerinin sonucu olmuştur.

Referandumda, tek oyla yanıt verilmesi istenen beş soru vardı. Bu sorular bir araya getirildiğinde bir "sistem" kurmadıkları, moda deyimle "bir paket" oluşturmadıkları için her biri ayrı ayrı ve farklı yanıtlanabilirdi. Nitekim, sürelerle ilgili sorular, oy kullanacak çok büyük çoğunluk için uygun olabilirdi. Ama aynı şeyi cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve TBMM toplantı yeter sayısının düşürülmesi konularında söylemek hiç kolay değildi.

Gerçekte TBMM toplanarak bu süreci durdurma, anayasa değişikliği "paket"ini kaldırma olanağına sahipti. Böylece, siyasal iktidarca yürütüldüğü görülen hiçbir ciddi devlette görülmesi beklene-meyecek bu saçma durum ortadan kaldırılabilirdi. Ne var ki bu yola başvurulmamış, 21 Ekim 2007 referandum sandığı süreci durdurulmamıştır. Hezeyan sandığı, halkın önünden yine dar siyaset uğruna kaldırılmamıştır.

HALK CUMHURBAŞKANINI NASIL SEÇECEK?

21 Ekimde oylanmış öneriye göre, 11. cumhurbaşkanından başlamak üzere, bundan böyle cumhurbaşkanlarını doğrudan halk seçecekti. Ancak, "doğrudan halk tarafından seçilmek", gerçekte bağlı bir söz.

Çünkü getirilen sisteme göre, gerekli şartları taşıyan her yurttaş serbestçe aday olamaz. Herhangi bir toplumsal kesim birini kendi adayı olarak çıkara-

ramaz. Adaylık, ancak TBMM'deki en az yirmi milletvekilinin önermesine bağlıdır. Dolayısıyla, halk cumhurbaşkanı seçimini, parlamentoya girmiş olan partilerin temsilcilerince karar verilmiş kişiler için gidebilecekti. Yeterli koşullara sahip yurttaşların adaylığı sözkonusu olmadığı gibi, çeşitli yurttaş gruplarının desteğiyle aday olmak gibi bir şans da yoktu.

Milletvekillerince gösterilecek adaylar yarışacak, ilk turda “(tüm seçmenin değil) geçerli oyların salt çoğunluğunu (yüzde 51’ini)” alan aday cumhurbaşkanı seçilecektir. Bu sağlanamazsa, seçimi izleyen ikinci Pazar günü (15 gün sonra) ikinci oylama yapılacaktır; buna ilk turda en çok oy almış iki aday girecektir. Bu turda “geçerli oyların çoğunluğunu” almış olan aday cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır.

Peki, tüm seçmenin değil, seçime katılıp geçerli oy verenlerin yarısından çoğuna dayalı olarak seçile-

cek bir cumhurbaşkanı, “devleti temsil” gücüne sahip olabilir mi?

Seçmenin yüzde 70’inin sandığa gidip geçerli oy verdiğini kabul etsek, ilk turda bu oyların yarısından bir fazlasını (tüm seçmenin % 36’sını) alan kişi, tüm seçmenin üçte birinin kabulüyle geleceği bu koltuğu doldurabilir mi?

Makamın ağırlığıyla düşük halk desteği arasında doğabilecek bu tür uyumsuzluklar, ülke yönetiminde büyük tartışmaların kaynağı olmaz mı?

CUMHURBAŞKANINI HALK SEÇERSE NE OLUR?

Cumhurbaşkanı TBMM değil halk tarafından seçilirse, Türkiye’nin “hükümet sistemi” değiştiriliyor demektir. Böyle bir tasarruf, hükümet sistemini parlamenter rejimden çıkarıp devlet başkanlığı rejimine çevirmek anlamı taşır. Bu basit bir değişiklik değildir, tüm devlet organları ve kurumları arasındaki konum, denge ve ilişkide köklü değişiklikler yapılmasını gerektirir.

Referandum sandığını ortaya koyanların “meclisi - başbakanı halk seçiyorsa cumhurbaşkanını da seçsin, halka güvenmek gerekir” biçiminde ortaya koymakla yetinmeleri kabul edilemez bir ciddiyetsizlik örneğidir. Gerçekten de sandıkçılar nasıl bir hükümet sistemi kurmak istiyorlar?

1. Parlamenter sistemi temel alıp, bu sistem içinde 12 Eylülde yapılan “güçlü yürütme” düzenini cumhurbaşkanını daha da güçlendirerek pekiştirmek mi istiyorlar?

2. Fransa’daki gibi hem cumhurbaşkanı hem başbakanı olan yarı-başkanlık sistemi mi istiyorlar?

3. ABD’de olduğu gibi bir “başkanlık sistemi” kurmayı mı amaçlıyorlar?

Bu soruların yanıtları yoktur. Halk, getirilmek istenen yeni hükümet sistemi hakkında hiçbir

bilgiye sahip olmadan oylamaya zorlanmıştır. Bu nedenle gayrimeşru olan referandum sandığı, büyük sorunların nedenlerinden biri olarak tarihe geçmiştir.

YETKİNİN GÜCÜNÜ VE ÇAPINI, DOĞDUĞU “KAYNAK” BELİRLER

Bir devlette her makamın gücü, o makamın kaynağını nerden aldığına göre belirlenir. Eğer devleti temsil eden kişi, o makamda Tanrı’nın emirlerinin taşıyıcısı olarak kabul ediliyorsa, Halife gibi, onun yeri her türlü kişi, kurum, makamın üstündedir. Tanrı’nın birliği nedeniyle o da tek ve mutlak yetkilidir. (Padişahlık sistemi, krallık sistemi, çarlık sistemi vb...)

Çağdaş devletlerde, devletin başındaki kişi ya da kurumun bu yetkiyi halktan aldığı kabul edilmiştir. Yönetim sistemindeki yerinin ne olacağı, halkın bu yetkiyi o makama hangi yolla verdiğine göre belirlenir. Eğer devleti temsil edecek kişi doğrudan halk tarafından seçiliyorsa, devletin sistemi “devlet başkanlığı”, halkın seçtiği meclis tarafından seçiliyorsa, devletin sistemi “meclis rejimi / parlamenter rejim” olur. Bu iki rejim arasındaki farkı tayin eden, makamların gücünü belirleyen “halk tercihi”dir. Sistemin kalbi, halk tarafından doğrudan seçilen organdır.

Meclis rejimi / parlamenter rejimde, halk doğrudan meclisi seçer. Hükümeti, halkın en çok oy vererek seçtiği partinin başkanı olan milletvekili kurar. Genellikle bakanlar meclisin içinden belirlenir. Hükümet programını meclise sunar, onun güvenoyu olmadan programı uygulayamaz. Hükümetin ve emrindeki idarenin işleyişi meclisin denetimi altındadır; bakanlar ve bakanlar kurulu meclise karşı sorumludur. Böylece meclis, bakanlıklar üzerinden tüm idari kuruluşların genel yöneticisi olarak iş görür. Meclisten doğan yalnızca hükümet de değildir. Hükümetin başı olan başbaktan ayrı olarak devletin başında cumhurbaşkanı vardır. Cumhurbaşkanını da seçen meclisin kendisidir.

Bu rejimde devletin temsili ile hükümetin temsili birbirinden ayrılmıştır. Dolayısıyla başkanlık işi iki ayrı kişi tarafından yerine getirilir. Cumhurbaşkanı devletin temsilcisi olarak tarafsızdır (siyasal partizlik); simgeseldir (yetkileri çok sınırlıdır); sorumsuzdur (siyasi ve cezai bakımdan yargılama dışıdır). Bu özellikleri nedeniyle siyasal seçim kampanyası dışında kalır; siyasal nitelikli vaatler yüklenmez; toplumda en geniş kesimin en yüksek ideallerinin cismi olarak, halkın seçtiği meclis - TBMM- tarafından seçilir. Varlığını meclise borçludur.

Devlet başkanlığı rejiminde ise bu makamda oturan kişinin kendisi aynı zamanda hükümetin başıdır. Yürütme bölünmemiştir; devlet başkanı hem cumhurbaşkanı hem de başbakandır; hükümet doğrudan kendisinin yönetimindedir. Bu ağırlıklı konum, devlet başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesinden kaynaklanır. Devlet başkanı ile meclisin kaynağı, ayrı ayrı seçilmek üzere doğrudan halktır. Dolayısıyla devlet başkanı meclis karşısında son derece güçlü bir konuma sahiptir.

Bu sistemde, devletin başındaki kişi "siyaset" yapar; ülkenin savunma, sağlık, eğitim, ulaştırma, ticaret... tüm politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasından siyaseten sorumludur. Dolayısıyla, seçimler süresince kampanyasını, bizde milletvekillerinin ya da parti başkanlarının yürüttüğü türde yürütür.

Mevcut parlamenter rejimin en belirgin göstergelerinden biri, başkanlığın "devlet başkanı" ve "hükümet başkanı" şeklinde ikili olması ve bunların meclisten doğması olduğuna göre, demek ki, referandum sandığı onaylanırsa, Türkiye, hükümet sistemi bakımından bir değişiklik yaşamış olacaktır. Bu yeni hükümet sistemi "yarı-başkanlık rejimi" mi yoksa "başkanlık rejimi" mi olacaktır; ilgililer bu konuda sessizdir.

YÜRÜTME GÜCÜ "KURUL"DAN "MAKAMA/KİŞİ"YE GEÇER

Parlamenter hükümet sisteminin başlıca göstergelerinden biri, meclise karşı sorumlu olan "bakanlık sistemi"dir. Bakanlar kurulu meclise karşı sorumlu değilse, o hükümet sistemi parlamenter rejim değil, "devlet başkanlığı" rejimidir. Bu rejimdeki "bakanlıklar" da kendine özgü başka bir idari sistemdir.

Devlet başkanlığı rejimlerinde, bakanlık görevlerine getirilecek olanların parlamentodan seçilmesi gerekmez. Bunlar, meclisin içinden ya da dışından, doğrudan devlet başkanı tarafından atanır ve onun tarafından görevden alınırlar. Bakanlar tek tek ya da kurul olarak parlamentoya karşı sorumlu değildir. Temsilcilik ve sorumluluk doğrudan başkanlık makamına aittir.

Bakanlıklar, devlet örgütlenmesinin tüm kurum ve kuruluşları bakımından doğduğu kaynak da değildir. Bakanlıkların dışında özerk olarak faaliyet gösteren ve bir bakanlıkla "bağlı" ya da "ilgili" kılınmamış çok sayıda ajans, komite, kurul, kurum oluşturulabilir. Çok parçalı idari yapılanmada üst kademe yöneticilerin büyük bölümü doğrudan ve yalnızca devlet başkanı tarafından atanır. (Parlamenter rejimde / bakanlık sisteminde bu yetki cumhurbaşkanı - başbakan - ilgili bakanın yer aldığı üçlü kararnameye dayanır.)

Meclis / parlamenter rejimlerde ise yürütme kuvveti "kurul" esasına dayanır. Kararlar "kurul" olarak alınır, sorumluluk "kurul" olarak paylaşılır. Kurulun yerleşmiş teknik adı "bakanlar kurulu" ve bunun organları "bakanlıklar"dır. İlke olarak bu kurulda yer alacak olanların da milletvekilleri arasından belirlenmesi, parlamentodan seçilmesi

gerekir. (Türkiye’de başbakan için korunan bu şart, devlet bakanlıkları için kaldırılarak parlamenter rejimde bir gedik açılmış durumdadır.) Bu sistemde Bakanlar Kurulu topluca ve üyeleri tek tek meclise karşı sorumludur.

BAKANLIK SİSTEMİ "Yok Olur"

Bakanlık sistemi Türkiye tarihinde ilk olarak 1828 yılında II. Mahmut döneminde ortaya çıkmıştır. O tarihe kadar geçerli olan "veziri azam - sadrazam" unvanı yerini "başvekil" unvanına bırakmıştır. Tanrı'nın elçisi padişahın mutlak iktidarını "mutlak vekil" olarak kullanan sadrazamlığın ve danışma organı "divan"ın yerini, padişahın mutlak iktidarını "ortak sorumluluk"la paylaşan "bakanlar kurulu" almıştır. Bir önceki sisteme oranla yetkiler ve sorumluluklar dağıtılmıştır.

Zaman içinde "mutlak iktidar" odağı Padişahın güç yitimine koşut olarak, bakanlık sistemi her türlü düzenleme ve denetleme gücünü kendine toplayan ana yapı haline gelmiştir. 20. yüzyıl boyunca hangi zaman dilimine baksak kolayca görebileceğimiz gibi, devlet sistemine ait tüm kurum ve kuruluşların kaynağı ya da odağı bakanlıklar olmuştur. Hemen tüm kamu kurum ve kuruluşları bu çekirdeğin çevresindedir. Bunların bazıları "bağlı kuruluş", bazıları "ilgili kuruluş"tur. Ama her tür, sistem içinde bir bakanlığın uzantısı olarak yer bulur.

Günümüzde ise parlamenter rejimin yürütme kuvveti olan bakanlık sisteminde önemli değişiklikler vardır. Bakanlıkların, bundan on yıl öncesine dek olduğu gibi devletin ana çekirdeği olduğunu ileri sürmek güçtür. Enerji Bakanlığı "Enerji Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu", Bayındırlık Bakanlığı "Kamu İhale Kurumu", Ulaştırma Bakanlığı "Telekomünikasyon Üstkurulu", Maliye Bakanlığı "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu" kurularak etkisizleştirilmiştir. Genel bir hesaba göre, GSMH'nin %65'i bu kurul ve kurumların kontrolü altındadır. Buna bir de, bakanlık bünyesi dışına çıkarılan Hazine Müsteşarlığı, özerk Gelir İdaresi Başkanlığı ve özellikle de "bağımsız" Merkez Bankası eklenirse, bakanlık sisteminden

geriye kalanın pek de anlamlı olmadığı açıkça görülebilir.

Türkiye’de bakanlıklar tek tek kamu tüzelkişiliğine sahip değildir; hepsi birlikte "devlet tüzelkişiliği" içinde eriyiktir. O yüzden herhangi bir davalasma olduğunda bakanlığı "Hazine Avukatı" temsil eder. Böyle bir yekparelik, parlamentoya içli-dışlı çalışır. Böyle bir mekanizmayı, ulusal siyasal-hukuksal güdülerden uzakta hareket ettirmek olanak dışıdır.

Oysa ABD başkanlık sisteminde bakanlıklar "devlet tüzelkişiliği" gibi bir bütün ve ağır odaklık konumuna sahip değildir. Bu ülkede davalasma, her bir idari kurumun kendisine karşı "kamu tüzelkişiliği" muhatap alınarak adli yargıda görülür. Parlamentoyla mesafesi "güçler ayrılığı" sayesinde iyice açılmış kurumlar dünyası, başkanlık sisteminin parlamenter bakanlık sisteminden farklılığına iyi bir kanıttır.

Türkiye’de ilk örneği 1984 yılında Hazine Müsteşarlığının Maliye Bakanlığından ayrılmasında görülen yeni kurul, kurum ve özerk başkanlık yapıları parçalanması, yürütme ve idare üzerinde meclis yönetimi ve denetimini büyük ölçüde boşa düşürmüştür. Ortaya çıkan yapı, hükümet ve bakanlık sisteminin "devlet başkanlığı" rejimine doğru hazırlandığına göstermektedir.

Öneri sahipleri konuyu açıklığa kavuşturuncaya kadar, şu iddianın yerinde olduğunu gösteren bir durum vardır: Bu referandum, ülkenin hükümet sistemini "devlet başkanlığı" modeline göre kurmak amacına hizmet eden ilk adımdır.

Türkiye’de, devlet tüzelkişiliği -bakanlıklar- içinde toplanmış kurum ve kuruluşlar sistemi, idarenin bütünlüğü ilkesinin yaşama geçmesini sağlar. ABD "devlet başkanlığı" sisteminin ayrı tüzelkişilikler sistemine dayanan idari örgütlenmesi, bu ilkenin uygulanma olanaklarını büyük ölçüde daraltır. Bu yönetsel model, tek tek ülkelerde doğrudan yönetme şansı arayan ve çabucak da bulan küresel kurum, şirket ve vakıfların baskısı nedeniyle Türkiye'nin Türkiye'den yönetilmesini şimdi olduğundan daha da fazla güçleştirecektir.

BAŞKANLIK REJİMİ MEMLEKET YÖNETİMİNDE EYALET SİSTEMİ GEREKTİRİR

Kaynaklar, 2000 yılı rakamlarıyla, dünya genelinde ülke hükümetlerinin 78'inde "başkanlık", 56'sında "parlamentar" model uygulandığını belirtiyorlar. Bu ülkelerin büyük çoğunluğu üniter siyasal sisteme sahipler. Ülkelerden yalnızca 21'i federal sisteme göre kurulmuş bulunuyorlar.

Örneklere bakılınca, başkanlık rejiminin federalizmi şart koşmadığı görülüyor. Ancak, federalizmin başkanlık sistemiyle daha uygun ilerlediği, buna karşılık parlamenter hükümet rejiminin federalizme önemli sınırlamalar getirdiği ileri sürülüyor. Bunun başlıca nedeninin hükümete ilişkin yetkileri kullanan meclisin eyaletler meclisi değil temsilciler meclisi olduğu belirtiliyor.

İkinci olarak, Türkiye'de yönetim sistemi yirmi yıldan bu yana, toplumun yönetiminde genel yetkiyi yerel yönetimlere tanımaya; bölge esasına uygun bir yapıya geçmeye zorlanıyor. Bunun ilk adımını 1981 yılında 12 Eylül hükümeti atmıştı. Ülkede sekiz bölge valiliği kurmaya girişmiş, büyükşehir belediye modelini hazırlamış, su-kanal yönetimini Dünya Bankası kredisi doğrultusunda İSKİ adı verilen modele göre düzenlemiş, yerel yönetim sistemini şimdi kurulan modele hazırlamaya başlamıştı. ANAP hükümetleri bu modeli ilerletmiş ve federal esaslara göre çalışacak yerel yönetim sistemi, AKP tarafından 2005 yılında çıkarılan yasalarla kurulmuştur.

Çıkarılan yasalarla devlet sisteminde "genel yetki" merkezi yönetimden alınıp yerel yönetimlere verilmiştir; merkezin "idari vesayet" yetkisi daraltılıp yerel yönetimler "özerklik" esasına göre kurulmuştur; Ağustos 2007 Anayasa Taslağı yerel yönetimlere vergi had ve oranlarında değişiklik yapma yetkisi tanımaktadır... Kısacası, üniter sistem içinde yerel yönetimler, bunları "güçlendirme"yi aşip yerel birimlere federe konum ve nitelik kazandıran değişikliklere tabi tutulmaktadır.

BÜYÜK SİYASETE GEÇMEK

Şimdiye dek yaşanan süreç ve sahip olduğumuz bilgiler, Türkiye'de ABD tipi bir sistem kurulmak istendiğini göstermektedir. Bu, federal devlet başkanlığı sistemidir.

İçinde yuvarlandığımız küresel sömürgecilik çağında, "devlet başkanlığı" sisteminin öngördüğü kurumlar sistemi Türkiye'nin emperyalizme karşı direncini daha büyük oranda ve hızla kıracaktır. Böyle bir hükümet sistemi, üniter yapıyı, bölgesel ve yerel yönetimlerin doğasını dönüştürerek kırmak amacıyla ilerleyen federalizme geçiş çabalarını kolaylaştırarak destekleyecektir.

Bu gerçeklere karşın, "biz halka nasıl cumhurbaşkanını sen seçme diyebiliriz ki; bu siyaseten yanlış olur!" savunmasına giren pratik siyaset erbabı, "hem dur bakalım, 2014'e kadar daha köprünün altından ne sular akacak" diye gevşemişti. Şimdi de, yumurta kapağı gelmişken, "evet hata ama, bunu şimdi söylemek siyaseten mümkün değil" teslimiyetçiliği her yanı sarmış bulunuyor. Pratik siyaset bizi bir kez daha teslim aldı. 2007 hatası, kendisine karşı çıkacak güçlü bir siyasi iradeye çarpmadığı için yolunda ilerliyor.

Oysa şu gerçekler pek açıktır:

Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda parlamenter hükümet sistemi doğru tercihtir. Bu sistemde Cumhurbaşkanı yetkileri azaltılmalı; bu makama hak ettiği tartışılmazlık ve saygınlık kazandırılmalıdır. Seçim sistemi "temsilde adalet" ilkesince düzeltilmeli; siyasal parti düzeni oligarşik sıkışmadan kurtarılarak TBMM üyeliği ülke yönetimini üstlenebilecek nitelikte adayların çalışma unvanı haline getirilmelidir. Bakanlıklar sistemini etkisizleştirmiş olan mevcut dağılmaya son verilerek, devlet tüzelkişiliği ve kamu tüzelkişiliği yeniden kurulmalıdır. Hem parlamento hem bakanlıklar ve idare, piyasaların çıkarlarına değil ülkenin bağımsızlığını ve yurttaşların toplumsal eşitliğini sağlamak amaçlarına odaklanmalıdır. Bu hedeflere odaklanarak, 2007 hatasını sonuçlarıyla birlikte gidermenin yollarını bulmalıyız.